

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ โดยขอสรุปประเด็นจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. วัฒนธรรม
  - 1.1 ความหมายของวัฒนธรรม
  - 1.2 ประเภทของวัฒนธรรม
2. การท่องเที่ยว
  - 2.1 ความหมายการท่องเที่ยว
  - 2.2 ประเภทการท่องเที่ยว
  - 2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว
  - 2.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชน
  - 2.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - 3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - 3.2 แนวคิดและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - 3.3 รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - 3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วัฒนธรรม

1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมขึ้นมาย่อมต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มมีระเบียบแบบแผนที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม ให้อยู่ในขอบเขตที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสิ่งที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มคนนี้เราเรียกว่า วัฒนธรรม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนอาคารที่หล่อหลอมร่างกายตกแต่งคนให้น่าดู ชม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่กับคนเสมอไป เพราะฉะนั้นพอจะนิยามในการให้ความหมายตาม ผู้รู้ได้ดังนี้

คำว่าวัฒนธรรม เป็นคำที่มีปัญหามากที่สุดทางวิชาการว่านิยามอย่างไร นักวิชาการแต่ละท่าน แต่ละสำนักต่างก็ให้การนิยามโดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง เหลือมกันบ้าง (กาญจนา แก้วเทพ, 2544: 8)

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใด สังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2522: 63)

วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่ง ไปสู่อีก สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถวายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และ แลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของ มนุษยชาติ (อมรรัตน์ เทพกำปนาท, 2548: 3)

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ่ง ขอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ (อมรรัตน์ เทพกำปนาท, 2548: 3)

วัฒนธรรมคือ เป็นคำที่เกิดขึ้นในภาษาไทย ในสมัยที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ คำเดิมภาษาอังกฤษ คือ “Culture” ในตอนแรก “พระมหากษัตริย์” แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า “ภูมิธรรม” แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรง เล็งเห็นว่า คำว่า “ภูมิธรรม” มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ท่านทรงมีความประสงค์ให้คำนี้มี ความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปลใหม่เป็น “วัฒนธรรม” และมีการนำมาใช้สืบต่อมาตลอดสมัยที่ประเทศไทยมีกระทรวงวัฒนธรรมและคงใช้ อยู่ในปัจจุบัน (วิระ บำรุงรักษา, ม.ป.ป.: 4)

นักมานุษยวัฒนธรรมได้อธิบายว่าวัฒนธรรม (Culture) หมายถึง การผสมผสาน ของความหมายหลายอย่าง โดยประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในอีกความหมายหนึ่งวัฒนธรรมคือ สิ่งที่สังคมมุ่งปรารถนาที่จะเป็นเพื่อที่จะทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นไปอย่าง มีความสุขและความพึงพอใจ ดังนั้นวัฒนธรรมคือสิ่งที่เราสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ในรูปของ สิ่งต่างๆ ที่เป็นชีวิตของประเทศชาติ (นิคม จารุมณี, 2536: 250)

ประเวศ วะสี (2547: 1-4) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ พลังแห่งการพัฒนา แต่การที่ วัฒนธรรมไม่มีพลังเพราะสังคม ได้รับการสื่อความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในรูปแบบที่ไม่มีชีวิต คนส่วนใหญ่เมื่อได้ยินคำว่า วัฒนธรรมมักหมายถึง การแสดง และพิธีการในวันสำคัญของชาติ หรือการร้องรำทำเพลง และศิลปวัตถุเท่านั้น จึงมองไม่เห็นว่าเป็นพลังในการพัฒนา ได้อย่างไร

ประเวศ วะสี ยังกล่าวอีกว่า วัฒนธรรมจะมีพลังในการพัฒนา อยู่ที่ความเข้าใจ ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ความเข้าใจเป็นพลังหรืออำนาจ อันยิ่งใหญ่ คือ อำนาจแห่ง ความเข้าใจ (Power of understanding) ฉะนั้นการที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับ การพัฒนาควรเริ่มต้นที่การบูรณะคำว่าวัฒนธรรม คำว่าบูรณะในที่นี้หมายถึง บูรณะความเข้าใจ ของสาธารณะ และการที่สัตว์หรือมนุษย์ตัวใดตัวหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่งจะอยู่รอดได้ต้องเรียนรู้ และมีปัญญาในระดับหนึ่ง ชุมชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ช้านานก็ต้องมีปัญญา เรียกว่า ปัญญาของชุมชนหรือสังคม ถ้าไม่มีปัญญาที่ดำรงอยู่ไม่ได้ช้านาน เพราะมนุษย์ปรากฏตัว บนโลกเมื่อประมาณหนึ่งล้านปีมาแล้ว โรงเรียนและห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์เพิ่งเป็นเรื่องที่ เกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้เอง ก่อนหน้านั้นเป็นเวลาช้านาน หรือนับตั้งแต่มีความเป็นมนุษย์นั้นแหละ มนุษย์ได้เรียนรู้ สะสมความรู้และถ่ายทอดความรู้ มนุษยชาติจึงมีความรู้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ซึ่ง ต่างจากสัตว์ สัตว์ไม่สามารถสะสมถ่ายทอดความรู้ แต่แต่ละตัวต้องตั้งต้นใหม่ สัตว์จึงไม่มี ความงอกงาม (Culture) หรือวัฒนธรรม มนุษยชาติมีความงอกงามหรือวัฒนธรรม อันหมายถึง การเรียนรู้สะสมความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของการปฏิบัติ การปฏิบัติหรือพฤติกรรม

ของชุมชนหรือวิถีชีวิตของชุมชนคือวัฒนธรรม มนุษย์เกิดมาท่ามกลางวัฒนธรรมหรือการปฏิบัติที่เห็นเขาปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป ดังที่เรียกว่า หล่อหลอมทางวัฒนธรรม มนุษย์ถูกหล่อหลอมหรือเรียนรู้โดยวัฒนธรรมการปฏิบัติ เช่น การยืนสองขา การเดิน การพูด การกิน การแต่งตัว การทำที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน การปฏิบัติต่อกัน การปฏิบัติร่วมกัน หรือขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม สุนทรียกรรม ประดิษฐ์กรรม วรรณกรรม การนับถือศาสนา การปกครอง เหล่านี้คือ วัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ การปฏิบัติหรือวิถีชีวิตของชุมชนหรือสังคม ได้มาจากประสบการณ์จริง เลือกลงกรง ล่อง ไข่ และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบต่อกันมา อีกชื่อหนึ่งของวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาดั้งเดิม (Traditional Knowledge) วัฒนธรรมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งแตกต่างกัน วัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ จึงแตกต่างกัน วัฒนธรรมของคนในเขตหนาว เขตร้อน ริมภูเขา ริมทะเล ในนา เป็นต้น จึงแตกต่างกัน เรียกว่ามีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในประเทศเดียวกัน วัฒนธรรมของภูมิภาคท้องถิ่นต่างๆ ก็แตกต่างกัน แม้ในแต่ละหมู่บ้าน หรือในแต่ละครอบครัวก็อาจมีวัฒนธรรมบางอย่างที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเป็นธรรมชาติ หรือเป็นความงดงามตามธรรมชาติ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นปัญญาที่ผูกติดกับแดนดินถิ่นต่างๆ หรือแผ่นดิน การให้คำจำกัดความว่า วัฒนธรรมคือภูมิ ปัญญา (อ่านว่า พูมิ-ปัน-ยา) จึงมีความเหมาะสม เพราะภูมิแปลว่าแผ่นดิน ภูมิปัญญาหมายถึงปัญญาที่ผูกติดอยู่กับแผ่นดินหรือท้องถิ่น

ปัญญาของมนุษย์มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน และห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่มีกระแสน้ำของปัญญาอีกกระแสหนึ่ง ซึ่งยาวกว่า กว้างไกล และลึกซึ้งกว่า เรียกว่า ปัญญาทางวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญา

การเรียนในห้องเรียนขณะนี้ เป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีมากกว่าการพัฒนาปัญญา จึงเป็นเรื่องสั้น แคบ ไม่ลึกซึ้ง ที่ว่ากระแสปัญญาสายวัฒนธรรมยาวกว่า กว้างไกล และลึกซึ้งกว่า ก็โดยที่ความรู้ทางวัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์จึงสืบทอดเป็นกระแสธารปัญญามาเป็นเวลานาน ที่ว่ากว้างไกลกว่าก็โดยที่วัฒนธรรมเป็นความรู้อย่างบูรณาการที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งหมดทุกด้าน อันเนื่องด้วยสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ว่าลึกซึ้งกว่าก็เพราะวัฒนธรรมมีมิติทางจิตใจและจิตวิญญาณที่ตื่น แต่ก็ยังลึกกว่ามิติทางวัตถุ ก็คือ วัฒนธรรมให้สุนทรียรสแห่งความงามและความไพเราะจากสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่ไปไกลกว่านั้นก็คือ วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าอันสูงส่งลึกซึ้งทางจิตวิญญาณและนำมาซึ่งความสุขอันประณีตล้ำลึกจากสภาพ อันเป็นความสุขทางจิตวิญญาณ เมื่อถึงขั้นนี้ก็จะเข้าใจได้ไม่ยากแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นรากฐานของสังคมแต่ละสังคม สถาปัตยกรรมทางวัตถุต้องมีรากหรือฐาน (Foundation) นั้นใด สังคมหรือสถาปัตยกรรมทางสังคมก็ต้องมีรากฐานนั้นนั่น รากฐานของสังคมคือวัฒนธรรม ซึ่งมี

ร่ายขึ้นไปยาวไกลดั่งกล่าวแล้วข้างต้น ถ้าสถาปัตยกรรมทางสังคมจะยิ่งสูงขึ้น ฐานยิ่งต้องแน่น ถ้าไม่แน่นสังคมก็แกว่งหรือล้มได้ง่าย

เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นชัดขึ้น ธุรกิจมีเงินแต่ไม่มีรากทางวัฒนธรรมฉะนั้นเราจึงเห็นภาพนักธุรกิจที่มั่งคั่ง แต่ขาดฐานทางวัฒนธรรมมีความเคว้งคว้างทางจิตใจและสังคม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเหมือนอุ้มที่ให้ความรู้สึกสุขสบายแก่คนที่พุ่มพุกมาในวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น คนไทยเมื่อ ไปอยู่ในวัฒนธรรมอื่นก็ไม่สบายเท่าอยู่ในวัฒนธรรมไทย อาจจะมีอาการเครียด หรือเจ็บป่วยอย่างอื่น อันเป็นความเจ็บป่วยทางวัฒนธรรม (Cultural illness)

เมื่อวัฒนธรรมเป็นกระแสนำแห่งปัญญาอีกกระแสหนึ่งที่เป็นรากฐานของสังคมถึงเพียงนี้ การศึกษาที่เน้นการเรียนกันเฉพาะความรู้จากหนังสือ ซึ่งไม่มีฐานอยู่วัฒนธรรมจึงเท่ากับตัดคนออกจากรากทางวัฒนธรรมของตนเอง และวัฒนธรรมที่ขาดการปฏิบัติก็จะสูญสลายไปจากโลก และจะไม่มีวันกลับคืนมาอีก เป็นการทำลายมรดกทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติอย่างเสียหายยิ่ง

ประเทศไทย ถ้าเน้นแต่การพัฒนาธุรกิจ วัฒนธรรมไทยจะสูญหายไปจากดินแดนที่เรียกว่าไทยแลนด์ เมื่อสูญวัฒนธรรมก็เท่ากับสูญชาติ การพัฒนาที่ตัดขาดจากรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง จึงก่อความเสียหายสุดคณานับ จำเป็นที่จะต้องทบทวนการพัฒนา และสร้างความเข้าใจถึงการพัฒนาที่ไม่ตัดรากทางวัฒนธรรมของตนเอง

โดยสรุป วัฒนธรรมหมายถึงวิถีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้น อาจเริ่มมาจากเอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

Ogburn William F., และ Nimcof, Meyer F. (อ้างถึงใน สุเทพ ทิพย์ธารา และคณะ, 2547: 9-10) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.2.1 วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อความสุขทางกาย อันได้แก่ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง สรุปง่าย ๆ คือปัจจัย 4 ที่มนุษย์มีความต้องการในการใช้ทางวัตถุวัฒนธรรม

1.2.2 วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม อันได้แก่ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจน ศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี

จูลี จุลละเกศ (2514: 46) กล่าวว่า วัฒนธรรมประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมทางวัตถุ หรือวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้ เช่น การสร้างศาสนสถานในสมัยก่อน เมื่อกาลเวลาผ่านไปจึงกลายเป็น โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่มักใช้คำ “วัฒนธรรม” ไปในเชิงของวิสัยสามารถของ คนทั่วไปในการบ่งชี้ จัดหมวดหมู่ และสื่อถึงประสบการณ์ของตนในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ คนเราใช้วิสัยสามารถดังกล่าวสำหรับบ่งชี้เรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่เกิดในหมู่มนุษย์ด้วยกันมานานมากแล้ว อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาหรือไพรเมตวิทยาได้บ่งชี้ลักษณะวัฒนธรรมดังกล่าวใน วานรหรือไพรเมต ซึ่งเป็นกลุ่มสัตว์ที่มีสายพันธุ์ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุดมานานแล้วเช่นกัน โดยนักโบราณคดีจะมุ่งเฉพาะไปที่วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องราวเท่านั้น (ซากเรื่องราวที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์) ขณะเดียวกัน นักมานุษยวิทยาสังคมก็มองไปที่ปฏิสัมพันธ์ของสังคม สถานภาพและสถาบัน ส่วนนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมก็เน้นที่บรรทัดฐานและคุณค่า การแบ่งแยกแนวกันนี้ แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขที่แตกต่างกันที่ขึ้นอยู่กับงานที่ต่างกันของนักมานุษยวิทยา และความจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นจุดการวิจัยที่ต้องชัดเจน จึงไม่จำเป็นว่าจะเป็นการสะท้อนถึงทฤษฎีของวัฒนธรรม ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามเชิงของเรื่องราวเชิงสังคม และเชิงบรรทัดฐาน (Norm) รวมทั้งไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงการแข่งขันกันเองในระหว่างทฤษฎีต่างๆ ของวัฒนธรรม

สรุป หากจะแบ่งวัฒนธรรมด้วยมิติทางการท่องเที่ยวแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นหมายรวมถึงการท่องเที่ยวทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุธรรม เช่น วัด สิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุธรรม เช่น ศาสนา ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อของคนในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยว

2.1 ความหมายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว โดยตามความหมายทั่วไป หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539: 10) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพทางธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น

ซึ่งสอดคล้องกับ ดร.รชนี เอมพันธ์ (2549: 1) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลาย

ถาวร พงษ์พานิช และคณะ (2543: 16) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยทั่วไปมีสิ่งต่างๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่หลายอย่างได้แก่ “การเดินทาง” ซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญของการท่องเที่ยว เพราะถ้าไม่มีการเดินทางการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นไม่ได้ ส่วนจะเดินทางด้วยพาหนะอะไรไม่ใช่ประเด็นสำคัญ “ความต้องการ” เป็นความรู้สึกที่มีต่อการเดินทาง ซึ่งจะต้องเป็นไปด้วยความเต็มใจ ตั้งใจ ไม่มีใครบังคับ “ที่หมาย” เป็นแหล่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะเดินทางไป ซึ่งจะเป็สิ่งใดก็ได้ ภูเขา ทะเล น้ำตก ป่า ลิงกอสร้าง หรือแม้แต่สถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่นอกเมืองหรือในเมือง เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นการถาวร และ “ผลลัพธ์” ซึ่งสิ่งที่เกิดกับการท่องเที่ยว อาจจะเป็นความรู้สึกที่ดี ความรู้ที่ได้รับประสบการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น รวมถึงความสดชื่น รื่นเริง และเบิกบานใจ ผลลัพธ์นี้สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนเดินทางระหว่างเดินทางและในที่สุดภายหลังการเดินทาง ผลลัพธ์นี้มิใช่เป็นการประกอบอาชีพหรือรายได้ใดๆ ทั้งสิ้น

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวจึงน่าจะเป็นการเดินทางของบุคคลใดๆ ด้วยความสมัครใจ ไปยังที่ใดที่หนึ่งหรือที่ต่างๆ ชั่วระยะเวลาหนึ่งเพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ผ่อนคลายจากความตึงเครียด มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ใดๆ ทั้งสิ้น จากความหมายนี้ สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเกิดขึ้นเพื่อลดความตึงเครียดหรือความเบื่อหน่ายจากชีวิตประจำวันของมนุษย์ตามเงื่อนไขของ ถาวร พงษ์พานิช และคณะ (2543: 16-17) ที่กล่าวถึงเงื่อนไข 4 ประการ คือ

1) การเดินทาง ที่ออกจากที่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจจะใช้เวลาเป็นเดือนก็ได้ ซึ่งไม่จำกัด

2) ความสมัครใจ การเดินทางออกจากบ้านนั้นจะต้องเป็นไปด้วยความเต็มใจเป็นความสมัครใจของตนเอง ไม่มีผู้ใดมาบังคับขู่เข็ญ

3) พักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการเดินทางแต่ละครั้ง เป็นการหาความสนุกสนาน การผ่อนคลายความตึงเครียด ค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

4) แหล่งท่องเที่ยว อันเป็นจุดต่างๆ ที่มีจุดหมายปลายทางของการเดินทาง ซึ่งอาจจะอยู่ระหว่างทาง หรือปลายทางก็ได้ แหล่งท่องเที่ยวเป็นได้ทั้งสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ และที่สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยน้ำมือของมนุษย์ในรูปของสิ่งของ สิ่งปลูกสร้าง หรือกิจกรรมต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวเห็นว่ามีความหมายหรือคุณค่าเพียงพอสอดคล้องกับที่เขากำลังจะไปท่องเที่ยว

ดังนั้น จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว สรุปตามความหมายของการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่สามารถพัฒนา สุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมถึงการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสาร ทำให้มนุษย์ได้มีโอกาสรับรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างคนหรือชุมชนในแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำมาสู่การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเปรียบเทียบกับได้กับอาหารกาย อาหารจิต และอาหารปัญญาที่บำรุงผละกำลังให้กับมนุษย์

2.2 ประเภทการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้แบ่งรูปแบบไว้ในลักษณะการท่องเที่ยวธรรมชาติและ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่รวมเอาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดีไว้ด้วย ต่อมาเริ่มมีกระแสการอนุรักษ์เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดแนวทางที่ต้องการให้การท่องเที่ยวคำนึงถึงการอนุรักษ์ขึ้น ในปัจจุบันการจัดแบ่งประเภทการท่องเที่ยวสามารถกำหนดได้เป็น 4 ประเภท (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540: 2-14) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism)

2.2.2 การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism)

2.2.3 การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา (Sport Entertainment Tourism)

2.2.4 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (Business and Convention Tourism)

อย่างไรก็ตาม มีการแบ่งการท่องเที่ยวในมิติทั้ง 4 ประเภทนี้ตามระดับของการท่องเที่ยวก็สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ ที่ต้องการการจัดการแตกต่างกัน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540: 2-14) พบว่าสามารถแบ่งได้ 4 ประเภทดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism)

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Tourism)

3) การท่องเที่ยวพักผ่อนนาการ ประชุม และสัมมนา (Recreation and Convention Tourism)

4) การท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (Immorality Tourism)

สรุปว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรไว้ให้คงนานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ โบราณคดี วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

มีผู้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้หลายแนวคิด เช่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 22) ได้สรุปว่า การที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใดๆ ก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีการบริการอำนวยความสะดวก น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร ที่พักแรม อาหาร นำเที่ยว จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะต้องมีส่วนหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

Collier และ Harraway (อ้างถึงใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ, 2543: 26) มีความสอดคล้องกันว่า การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Site) เหตุการณ์ (Event) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัยและสะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้น การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว

3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง ขานพาหนะ สถานี และผู้ประกอบการขนส่ง เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณ วรณ วรณ (อ้างถึงใน สุเทพ ทิพย์ธารา และคณะ, 2547: 9-10) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ

1) ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 3 ประการคือ

ก. ทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ลำธาร ชายทะเล ภูมิทัศน์ และสภาพภูมิศาสตร์อื่นๆ อย่างเก็บน้ำ เป็นต้น

ข. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนา หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่อดีตและยังคงอยู่ในรูปแบบใดรูปหนึ่งจนถึงปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจต่อการท่องเที่ยว เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ปราสาทหิน อนุสรณ์ เป็นต้น

ค. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในกลุ่มสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมาตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ตลาดน้ำ ชีวิตริมน้ำ เรือนแพ หมู่บ้าน หรือชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทั้งประเภทธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งในแง่ของส่วนที่เป็นวัตถุและกิจกรรมต่างๆ ล้วนแต่มีภาระหน้าที่หลักของแต่ละแห่งอยู่แล้ว เช่น ในแหล่งธรรมชาติ มีภารกิจหลักคือระบบนิเวศวิทยาของตัวธรรมชาติ ส่วนวัดก็มีภาระหลักเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน สังคม ในขณะเดียวกัน ทรัพยากรเหล่านี้ยังมีหน้าที่รองที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดผลทางเศรษฐกิจในเชิงการท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องพิจารณาถึงภารกิจหลักและภารกิจรองให้มีความสอดคล้องกันไม่ส่งผลกระทบต่อกัน แต่ควรจะมีลักษณะที่ส่งเสริมกัน

2) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) บริการการท่องเที่ยวเป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว เช่น บริการด้านที่พัก อาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง บริการคมนาคมขนส่ง การรักษาความปลอดภัย และกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ตลาดการท่องเที่ยว มุ่งเน้นที่ตัวนักท่องเที่ยวนั่นเอง อาจเป็นนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ หรือนักท่องเที่ยวภายในประเทศ ซึ่งกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการส่งเสริมการขาย การเผยแพร่โฆษณาต่าง ๆ เช่น การวิจัยตลาด การทำแผนการตลาด การประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าสินค้าทางการท่องเที่ยวคืออะไร ควรเลือกกลุ่มผู้ซื้ออย่างไร

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ต่างจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ และแนวทางการพัฒนาจะมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่นๆ แต่สิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแตกต่างกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ นั่นก็คือ การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ได้สัมผัสซึ่งกิจกรรมในสถานที่นั้น จึงควรประกอบด้วยการจัดจำหน่าย การสาธิตนำชม และกิจกรรมต่างๆ นั้นต้องน่าสนใจและแปลกกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น นอกจากนี้แล้วสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ชุมชนก็เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมต่อรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว

สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากแนวคิดที่ได้ทบทวนมานั้น พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และพัฒนาไปแบบครบวงจร กล่าวคือ ต้องมีการพัฒนาในด้านสถานที่ พัฒนาคุณภาพสินค้า พัฒนากิจกรรม และพัฒนาการบริการ ซึ่งสิ่งที่ได้มีการพัฒนาไปแล้วนั้นยังไม่พอเพียง จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ เพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญในการนำไปพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว และแนวทางของการพัฒนาควรสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลด้วย เพื่อที่จะได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนได้ นอกจากนี้แล้วสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ควรจะตั้งอยู่ในบริเวณหรือเส้นทางที่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงด้วย

2.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Sustainable Tourism : CBST)

พจนานุกรม (อ้างถึงใน สดใส สร้างสรรค์ และคณะ, 2544: 11-13) ได้มองว่า Ecotourism ต่างกับ CBST คือ Ecotourism เป็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทางทางการท่องเที่ยว หมายถึงการจัดการ โดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงองค์ประกอบหนึ่งของ

การท่องเที่ยว ซึ่งความหมายแตกต่างที่ชัดเจนคือ ชุมชนอยู่ในบทบาทเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยว มิใช่เพียงผู้ให้ความร่วมมือ เช่น ชุมชนสามารถกำหนดการเปิดรับนักท่องเที่ยวได้เมื่อชุมชนมีความพร้อม และสามารถปฏิเสธได้เมื่อชุมชนไม่ต้องการ ดังนั้น CBST จึงไม่ใช่การไปเที่ยวในหมู่บ้านที่ชาวบ้านไม่รู้ตัว แต่เป็นการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้ว CBST ต้องมีการเตรียมการและวางแผน สร้างกระบวนการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากการที่ชุมชนเป็นผู้ที่มีฐานะเป็นผู้รองรับผลทรัพยากรธรรมชาติที่ตนเองดูแลรักษาและวัฒนธรรมที่ตนได้สืบทอดกันมา

CBST มีชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยครอบคลุมความหมายทั้ง 5 มิติ ด้วยกันคือ มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง โดย

- 1) มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาความสามารถในการรองรับ มีการจัดการของเสีย
- 2) มิติทางด้านสังคม สร้างความภาคภูมิใจในตนเอง แบ่งบทบาทการทำงานหญิงชาย หนุ่มสาว อาวุโส พัฒนาคุณภาพชีวิต
- 3) มิติทางวัฒนธรรม เติบโตจากรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- 4) มิติทางเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน เกิดกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน สร้างงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 5) มิติทางการเมือง ชาวบ้านมีส่วนร่วม เกิดองค์กรชุมชนในการจัดการสามารถต่อรองกับการเข้ามาของภายนอก มีสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

2.4.1 องค์กรประกอบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชน

องค์กรประกอบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชน มีองค์ประกอบ 10 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
- 2) ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
- 3) มีองค์กรชาวบ้านเข้ามารับผิดชอบในการบริหารจัดการ
- 4) กำเนิดถึงความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- 5) มีกฎกติกาสำหรับการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่กำหนด
- 6) มีกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

- 7) มีความสะอาดปลอดภัยและมีอัตราค่าใช้จ่ายที่เป็นธรรมกับชาวบ้านและ
นักท่องเที่ยว
- 8) รายได้ที่มาจกนักท่องเที่ยวน มีส่วนเข้าไปสนับสนุนดูแลการพัฒนาชุมชน
และรักษาสิ่งแวดล้อม
- 9) การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลักของคนในชุมชน
- 10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งที่จะจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้ และ
พร้อมที่จะหยุดเมื่อเกินความสามารถที่จะจัดการ

2.4.2 ปัจจัยการบรรลุถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน

- 1) ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
- ก. ฐานการผลิตของชุมชนเข้มแข็ง
- ข. ชุมชนมีทางเลือกอื่นในการดำรงชีวิต ไม่ต้องพึ่งพานักท่องเที่ยว
เพียงอย่างเดียว
- ค. ชุมชนเข้าร่วมเรื่องการท่องเที่ยวด้วยความพร้อม
- 2) การตลาดเพื่อสังคม
- ก. มองชุมชนเป็นศูนย์กลาง ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชน
- ข. มีกระบวนการทำงานความคิดกับนักท่องเที่ยวน
- ค. ค้นหากลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม
- ง. เป็นธุรกิจที่ต้องลงทุนระยะยาว
- จ. มีความเสี่ยงเรื่องการแข่งขันและยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากรัฐ
- 3) ชุมชนต้องมีพี่เลี้ยง
- ก. เป็นที่ปรึกษา ไม่ครอบงำ ไม่เร่งรัดชุมชนให้เข้าสู่การท่องเที่ยว
- ข. พัฒนาจากรากฐานชุมชนที่ตนเองทำงาน ไม่ถอดแบบชุมชนอื่นมา
สวม
- ค. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ประสบการณ์จากที่อื่น และเรียนรู้จาก
การปฏิบัติ
- ง. เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ในชุมชนให้เป็น
องค์รวม
- จ. ติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามแนวทางที่ยั่งยืน โดยชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา

2.4.3 นโยบายรัฐสนับสนุน

- 1) สิทธิชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
- 2) สนับสนุนการพัฒนาองค์กรชุมชน (ผู้นำ, ชาวบ้าน) ให้เกิดความเข้มแข็งในการวิเคราะห์ และวางแผนการทำงาน
- 3) สนับสนุนเงินหรือเงินกู้ระยะยาวดอกเบี้ยต่ำให้กับชุมชนหรือบริษัทที่จะร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนากิจกรรม รวมทั้งด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด
- 4) ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว โดยการเป็นตัวกลางในการลงทะเบียนเพื่อกระจายตัวนักท่องเที่ยวและเพื่อควบคุมปริมาณให้เหมาะสมตามความต้องการของชุมชน
- 5) สนับสนุนตามความพร้อมและความต้องการของชุมชน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมและแผนงาน โดยไม่จำเป็นต้องในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือองค์กรจดทะเบียนรัฐเท่านั้น
- 6) มีมาตรการด้านภาษี เช่น การยกเว้นภาษี หรือการเสียภาษีในอัตราพิเศษ มีกองทุนสนับสนุนอันจะเป็นแรงจูงใจให้กับบริษัทดำเนินการร่วมกับชุมชนไม่หวังผลระยะสั้น
- 7) มีมาตรการคุ้มครองการลงทุน และให้สิทธิผู้ประกอบการที่ลงทุนร่วมกับชุมชนได้เผยแพร่ผลงานของตนในช่องทางประชาสัมพันธ์ของรัฐ

สรุปว่า จากการทบทวนแนวคิดและหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดการโดยเอาชุมชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการต่างๆ มีความสำคัญอย่างไร และให้ภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง แต่ต้องไม่ครอบงำทำงานของชุมชน และมีการติดตาม ประเมินผล โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการพัฒนา

2.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนที่สำคัญที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวในชุมชนประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1978 อ้างถึงใน อุทิศย์ ทองภิบาล, 2550: 8-9) ได้มีการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้ว่าประชาชนต้องมีพลังของกระบวนการจะตัดสินใจในการที่จะกำหนดเป้าหมายต่างๆ ของสังคมและจะต้องมีการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนหรือโครงการที่ตั้งเอาไว้ด้วยความสมัครใจ ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ในการกระทำและมีส่วนในการตัดสินใจ โดยที่เป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้ตัดสินใจในการแสดงความคิดเห็นในส่วนของความคิดริเริ่มที่สร้างสรรค์

เพื่อที่จะสามารถทำให้เกิดการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกัน โดยได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบดังนี้ คือ

1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous)

เป็นรูปแบบการร่วมมือกันเพื่อจะแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกหรือองค์กรอื่น

2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Indeed)

การมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็นการมีส่วนร่วมแบบเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุน โดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coerced)

การมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็นการเข้าร่วมภายใต้การดำเนินการของกลุ่มหรือองค์กรตามนโยบายที่ได้ตั้งเอาไว้แล้ว และรูปแบบการมีส่วนร่วมนี้เป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลอย่างรวดเร็วแต่ไม่ได้ผลในระยะยาว

สุกัญญา เรือนสอน (2543: 13) ได้ศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคติ

เป็นลักษณะที่โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน โดยมีชุมชนเป็นแกนนำในกิจกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การตัดสินใจไปจนถึงการควบคุมติดตามงานและการประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้ มักจะพบในชุมชนชนบทในเรื่องเกี่ยวกับงานของศาสนาหรืองานบุญประจำปี เพราะสมาชิกในชุมชนจะมีความรู้สึกทำเพื่อส่วนรวม ถ้าหากไม่ทำก็จะเกิดความรู้สึกไม่ดี ทั้งเกิดขึ้นกับตัวเองและชาวบ้านอาจนึกทานได้ เช่น เจ้าอาวาสในหมู่บ้านแห่งหนึ่งได้รับพระราชทานพัดยศ ประชาชนต่างมีความยินดีและช่วยกันร่วมแรงกันวางแผนจัดงานฉลองพัดยศด้วยความเต็มใจ และร่วมกันบริจาคเงินเพื่อจ้างมหรสพมาฉลอง ตลอดจนการแบ่งหน้าที่การทำงานจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อนึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายในชุมชนเอง สมาชิกรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาความต้องการรวมตัวกันและมีการลงแรงสมทบทุนเพื่อให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมาย

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบประชาชนเป็นแกนนำ

มุ่งผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยสมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน เนื่องจากประชาชนตระหนักถึงสิทธิของตนเองและเห็นถึงผลประโยชน์ส่วนใหญ่ว่าต้องสูญเสียไป แต่อาจมีการต่อต้านในกลุ่มผู้เสียประโยชน์ก็ได้ เช่น ประชาชนยกขบวนไปยังหน้า

อำเภอเพื่อเรียกร้องให้สร้างคลองส่งน้ำชลประทานให้ทั่วถึงที่ดินของประชาชนส่วนใหญ่ แทนที่จะสร้างผ่านที่ดินผืนใหญ่ไม่กี่คนในหมู่บ้าน จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเจ้าหน้าที่พัฒนาเป็นแกนนำ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้ เป็นลักษณะที่พบเห็นทั่วไปไปในชุมชนต่างๆ เป็นลักษณะของการทำงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาภายนอกชุมชนที่มาจากฝ่ายรัฐบาลหรือเอกชน โดยได้มีข้อสมมติว่าประชาชนจะต้องมีการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การนำประชาชนที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ทราบวิธีการและภาวะความเป็นผู้นำ ในการเรียกประชุมประชาชนให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การกำหนดแนววิธีการและการดำเนินการพัฒนาโครงการต่างๆ วิธีการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมนี้พิจารณาแล้วเห็นว่าเจ้าหน้าที่พัฒนายังคงเป็นแกนนำทั้งความคิดและการกระทำ แต่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมในภาวะปัจจุบันและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในอนาคต เปรียบเสมือนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาและเรียนรู้การมองปัญหาของชุมชน นอกจากนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้เข้าการมีส่วนร่วม โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และสนับสนุนประชาชนให้เกิดความตระหนักในปัญหาและให้ประชาชนได้รู้จักประเมินผลได้ผลเสียจากการเข้ามามีส่วนร่วมโดยประชาชนเป็นแกนนำในการพัฒนา

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบสั่งการ

การมีส่วนร่วมของชุมชนนี้เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านเกณฑ์ชาวบ้านให้ไปปรับปรุงถนนริ้วบ้าน และบริเวณบ้านให้สะอาด เพื่อต้องการที่จะส่งหมู่บ้านเข้าประกวด ลักษณะการมีส่วนร่วมจึงเป็นแบบสั่งการ ซึ่งมีได้นำไปสู่การพัฒนาความคิด

Tosun (อ้างถึงใน อุมพร มุณีแนม และพูนทรัพย์ ศรีชู, 2552: 41) ได้กล่าวไว้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะใช้ในการอ้างอิงในงานวิจัยหลายๆ ประเภททั้งในงานวิจัยในประเทศและนอกประเทศ เพื่อที่จะได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่น หรืออาจจะเป็นคนภายนอกชุมชนที่อยู่กันคนละพื้นที่กัน การมีส่วนร่วมประเภทนี้จึงเรียกว่าการมีส่วนร่วมแบบชักจูง และการสั่งการตามระบบงานเป็นลักษณะของการสั่งการแบบนี้ ประชาชนมีส่วนร่วมโดยทางอ้อมและผลประโยชน์อาจจะไม่มีการแบ่งปัน ส่วนรูปแบบสุดท้ายที่กล่าวถึงคือรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยธรรมชาติจะมีลักษณะแบบประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการตัดสินใจที่จะดำเนินการและเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม

อย่างแท้จริง โดยสรุปในรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยชุมชนตามที่ Tosun ได้ให้ความหมายไว้ แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยธรรมชาติ 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยการชักจูง และ 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยการสั่งการ

นอกจากนี้ ครรชนี เอมพันธ์ (2549 อ้างถึงใน อุมพร มุณีแนม และพูนทรัพย์ ศรีชู, 2552: 42-43) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวไว้ 4 ระดับ ที่คล้ายคลึงกันกับของ Tosun คือ

- 1) ระดับการให้ข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนจัดการท่องเที่ยว
เป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุด มักเป็นการวางแผนการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง หรือเป็นการวางแผนระดับมหภาค แต่ชุมชนมีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบาย หรือแผนท่องเที่ยว
- 2) ระดับการให้ความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะในการวางแผนจัดการท่องเที่ยว
เป็นการมีส่วนร่วมที่ตัวแทนของชุมชนอาจเข้าร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็นเพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
- 3) ระดับการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน
เป็นการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานของรัฐเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม
- 4) ระดับการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง
เป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเกิดรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

สรุปว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีรูปแบบที่หลากหลายสามารถจัดการบริหารการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนทำห็นได้ในลักษณะของการร่วมมือกันคิดริเริ่มในการนำทรัพยากรที่มีคุณค่าของตำบลทำห็นมาใช้ให้เป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และให้การบริการร่วมกันของคนในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัสกับชุมชนตำบลทำห็น

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นทางเลือกในการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้และสัมผัสเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการแสวงหาทางออกให้กับการท่องเที่ยวที่กำลังสร้างปัญหา และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนี้ก็เป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใหม่หลังจากการท่องเที่ยวทั่วไปมีปัญหา หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นความพยายามแสวงหาทางออกให้กับการท่องเที่ยวในด้านความหลากหลายของกิจกรรม และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนี้จะเป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้หลายความหมาย ดังนี้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (อ้างถึงใน กุลธิดา สามะพุทธิ, 2540: 36-38) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ศิริ ราชุโพธิ์ (อ้างถึงใน ธิดา สุบรรณจ, 2544: 41) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมใช้ชีวิตชีวิตเก่าๆ ที่กำลังสูญหายไปบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (อ้างถึงใน ธิดา สุบรรณจ, 2544: 41) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานต่อการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ

Magne Brunn (อ้างถึงใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540: 2-19) ให้ความหมายของการท่องเที่ยววัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

หมายถึง การท่องเที่ยวอันเกี่ยวเนื่องกับอนุสรณ์ทางวัฒนธรรมหรือสถานที่แห่งประวัติศาสตร์ โดยเน้นในเชิงการศึกษาหรือทางด้านจิตใจ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 2-19) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

จากนิยามของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามที่นักวิชาการได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวตามเมืองและแหล่งวัฒนธรรมต่างๆ โดยมีดีของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะครอบคลุมทั้งมิติวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เป็นวัตถุ ทั้งนี้เพื่อศึกษาและเรียนรู้สภาพวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยววนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และเนื่องจากคำนิยามของคำว่า วัฒนธรรมตามที่กล่าวมาแล้วว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในกลุ่มสังคมนั้นๆ ซึ่งรวมถึงในส่วนที่เป็นนามธรรมและวัฒนธรรม ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการวิจัยครั้งนี้ จึงหมายรวมถึงการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตลอดจนถึงการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาด้วย อันเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในลำดับ 2 จากการจำแนกทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

3.2 แนวคิดและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีแนวคิดและองค์ประกอบที่ต่างไปจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป

3.2.1 แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้กล่าวถึงแนวคิดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่

3) ประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาท มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการร่วม ตัดสินใจ ร่วมจัดทำ ร่วมได้รับผลประโยชน์

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (อ้างถึงใน กุลธิดา สามะพุทธิ, 2540: 36-38) ได้ให้ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1) ต้องเปลี่ยนการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการเดินทาง (Travel) ให้คน กลุ่มเล็กๆ สร้างภูมิปัญญาของกลุ่มไปศึกษา ไปดู ตามความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไป รู้จัก การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัว ไปอย่างเกรงใจ ไปเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นและชุมชน มีความสุขจากการเดินทางเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เป็นการไปบุกรุกพิธีกรรม ความเชื่อของชาวบ้าน

2) ต้องให้การศึกษา โดยเฉพาะกับเด็กๆ ให้เรียนรู้ และเข้าใจการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม เพราะในโลกปัจจุบันเราไม่มีทางเลือกหนีนักท่องเที่ยวได้ เพราะโลกเปิดกว้าง มากขึ้น การเดินทางสะดวกและผู้คนนิยมเดินทางกันมาก โดยเฉพาะในประเทศไทย เราจึงควรให้ การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนว่าเขาควรจะมีทัศนคติอย่างไร จะได้ประโยชน์ และ เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้

3) ต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านของชุมชนอื่น รวมทั้ง เคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของเราเองด้วย เราต้องมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้มาเยือนจะละเมิด มิได้ เพราะหากเราไม่เคารพวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวชาติอื่นก็ไม่เคารพเช่นกัน

3.2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Robert Mc Nulty (อ้างถึงใน สุเทพ ทิพย์ธารา, 2547: 14) ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า โดยหลักๆ ประกอบด้วย สิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

- 1) ตัววัฒนธรรม (The culture)
- 2) สิ่งที่สืบทอดกันมา (The heritage)
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติของสถานที่นั้นๆ (The natural of the host country)

การทำลายสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายเศรษฐกิจเท่านั้น ยังเป็นการทำลายวิถี ชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคนในประเทศ

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมไว้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของผู้คนเป็นแกนนำ (Culture-based Tourism)

2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความประทับใจ มีความรู้ด้านสุนทรียศิลป์ ประณีตศิลป์ วิจิตรศิลป์ (Fine Art Education-based Tourism)

3) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางเพื่อศึกษาคนในท้องถิ่น (Local Wisdom and Folklore Education-based Tourism)

4) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการจัดการที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการ (Local People Participation)

5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม (Environmental Tourism Management) เพื่อให้การท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น เป็นไปอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management)

โดยสรุป องค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะขาดองค์ประกอบหลักที่สำคัญไม่ได้ คือ 1) ตัวของวัฒนธรรมชุมชน 2) สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว และ 3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรในการท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะขาดไม่ได้ หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอาจทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่น่าสนใจ

3.3 รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมที่นิยมจัดกันในประเทศไทย ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

2) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Culture and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตา ตื่นใจ ในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยประชาคมท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ พิเศษ มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ คุณผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมที่นิยมจัดกัน มากที่สุดในประเทศไทยมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบคือ 1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 2) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี และ 3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท และสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลท่าหินอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี

3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อสร้างผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อ การบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มตั้งแต่ประชาชน จนถึงองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชน

สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ เช่นอุทยานแห่งชาติควนได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบ ที่สำคัญของการส่งเสริมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาท สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เขมมาส (2545: 4-5) ได้เน้นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่อนุรักษ์และความคาดหวัง ที่จะได้รับสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปตัวเงินหรือไม่ก็ตามย่อมเป็นเครื่องช่วยผูกพัน

มนุษย์กับทรัพยากร ซึ่งช่วยทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และเมื่อคนในท้องถิ่นเกิดความรู้ความเข้าใจ ช่างซึ่งในทรัพยากรท้องถิ่นที่ทำรายได้ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นนั้นๆ ได้มากพอที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น สิ่งที่จะเกิดตามมาคือเกิดการหวงแหนและรักษาทรัพยากร โดยจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมคิด ร่วมประชุมปรึกษาหารือในปัญหา และการกำหนดกิจกรรมวิธีการดำเนินงานเพื่อให้ได้กิจกรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์
- 2) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือต้องร่วมการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
- 3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม คือ เข้าร่วมในกิจกรรมตามวิธีทางและเป็นแนวทางให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการประเมินการรับผลประโยชน์อันเกิดจากผลของกิจกรรมหรือการดำเนินงานของสมาชิกเอง
- 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ร่วมในการประเมินผลการทำงานของตน กลุ่ม และประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาคเอกชน และผู้ประกอบการในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมคิด 2) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

4. ศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสารมีความจำเป็นและความสำคัญกับหลายอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพการท่องเที่ยวที่ต้องใช้การสื่อสารในการอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจความหมายของแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น ในการนำเสนอขบสื่อความหมายของการท่องเที่ยว การอธิบายการนำชมแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ฉะนั้นผู้ที่เป็นนักสื่อความหมายที่ดีได้จะต้องมีศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสารเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้มากขึ้น

4.1 ความหมายของการพูด

การพูดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการนำเสนอข้อมูลประกอบการจัดการท่องเที่ยว และมีการให้ความหมายการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ตามแนวคิดของ ประเสริฐ บุญเสริม (มปป.: 1-20) ได้ให้ความหมาย ของศิลปะในการพูดเพื่อการสื่อสาร ไว้ดังนี้

1) การพูด คือ การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง และกิริยาอาการ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนความต้องการของผู้พูดให้ผู้ฟังได้รับรู้ และเกิดการตอบสนอง

2) การพูดที่ดี คือ การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง รวมทั้งกิริยาอาการอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง ตามจรรยาบรรณและประเพณีนิยมของสังคม เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ ประสบการณ์ และความต้องการที่เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ฟัง เพื่อให้เกิดการรับรู้และเกิด ผลการตอบสนองอย่างสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของผู้พูดอารมณ์ผู้ฟัง ถ้าจับอารมณ์ผู้ฟังได้ เท่ากับว่าจับใจเขาได้ครั้งหนึ่งแล้ว จับสไตล์ผู้ฟัง ฝึกสังเกตและเข้าใจคน จะสามารถอ่านคนได้เก่ง การพูดก็จะพลอยได้ผลดีไปด้วย

สรุปว่า การพูดมีหลายอย่างทั้งการพูดได้และการพูดเป็น เพราะฉะนั้นการพูดจึง แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล โดยการพูดอาจจะสามารถฝึกฝนกันได้ เช่น การฝึกการใช้ คำพูด การใช้ น้ำเสียง และการถ่ายทอดอารมณ์ในการพูด เป็นต้น

4.2 ประเภทของการพูด

ประเสริฐ บุญเสริม (มปป.: 1-20) ได้แบ่งการพูดของมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) การพูดระหว่างบุคคล
- 2) การพูดในกลุ่ม
- 3) การพูดในที่ชุมนุมชน
- 4) การพูดทางสื่อมวลชน

สรุปการพูดเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสารและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำคัญ อย่างยิ่งที่ต้องใช้การพูดในที่ชุมนุมชนในการสื่อสารเพื่อสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว ในพื้นที่ได้เข้าใจถึงสิ่งที่ผู้พูดกำลังนำเสนอ

4.3 ความสำคัญของการพูด

การพูดเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้กิจการต่างๆ สำเร็จไปได้ด้วยดี ผู้มีความสามารถในการพูดจึงเป็นผู้มีอำนาจอยู่ในตัว ก่อให้เกิดผลดีในการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านกิจการงานและด้านส่วนตัว

สรุป การพูดมีความสำคัญกับการดำเนินชีวิตทุกสาขาอาชีพหากผู้ที่มีทักษะในการพูดได้ดีจะได้เปรียบในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งการประกอบอาชีพและการสื่อสารต่อกัน

4.4 ความมุ่งหมายของการพูด

ความมุ่งหมายของการพูด คือ การแสดงหรือเสนอข้อคิดเห็นต่อผู้ฟัง และผู้ฟังสามารถรับรู้เรื่องราวและเข้าใจได้ตรงกับความต้องการของผู้พูด ตลอดจนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่า

พูดได้อย่างใจนึก
ระลึกได้ตั้งใจหวัง
ยังประโยชน์ให้แก่ผู้ฟัง
สร้างพลังในการเปลี่ยนแปลง

ความมุ่งหมายของการพูด แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ความมุ่งหมายของการพูดโดยทั่วไป และ 2) ความมุ่งหมายเฉพาะ

4.4.1 ความมุ่งหมายโดยทั่วไป คือ การพูดที่พยายามให้ผู้ฟังสนใจ เข้าใจ และประทับใจจากการพูดนั้นๆ

1) ความสนใจ จะเกิดได้เพราะผู้พูดได้เตรียมตัวเป็นอย่างดี กล่าวคือ สนใจที่จะรับฟังเพราะเตรียมพูดมาดี และสนใจที่จะรับฟังจนจบเรื่องเพราะเตรียมเนื้อหามาดี

2) ความเข้าใจ การเรียกร้องให้คนสนใจฟังเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอจะต้องให้ผู้ฟังเข้าใจด้วย ซึ่งกระทำได้โดยการเตรียมเนื้อเรื่อง การใช้ถ้อยคำ การเรียบเรียงประโยคที่ง่ายต่อการเข้าใจ เป็นต้น

3) ความประทับใจ คือ ความเข้าใจที่ชัดเจน จนมองเห็นภาพ ซึ่งทำได้โดยการใช้คำคม ข้อความที่ลึกซึ้งกินใจ คำรุนแรงที่เหมาะสม ตลอดจนอุปมาอุปไมยต่างๆ เป็นต้น

ดังนั้น ในการพูดทุกครั้งผู้พูดจะต้องเตรียมตัวให้พร้อม ทั้งคำนำ เนื้อเรื่อง และสรุปจบให้สอดคล้องกัน เพื่อช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการพูดทุกๆ ครั้ง

สรุป การที่จะพูดหรือสื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจผู้พูดจะต้องสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นก่อนในขณะที่เริ่มต้นพูดและต่อมาต้องสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้พูดกำลังพูดสุดท้ายเมื่อจบการพูดจะต้องมีความประทับใจของผู้ฟังหากผู้พูดคนใดสามารถปฏิบัติได้ทั้ง 3 ข้อ ก็เท่ากับเป็นการประสบความสำเร็จในการพูดในระดับหนึ่ง

4.4.2 ความมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

- 1) เพื่อให้ข่าวสารความรู้ เป็นการพูดแบบเสนอข้อเท็จจริง โดยไม่มุ่งหมายที่จะเปลี่ยนทัศนคติของผู้ฟัง แต่เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้ฟัง
- 2) เพื่อความบันเทิง เป็นการพูดเพื่อให้ผู้ฟังสนุกสนานครึกครื้น มักเป็นการพูดหลังอาหาร ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเป็นการพักผ่อน
- 3) เพื่อชักจูงใจ คือ การพูดที่มุ่งหวังให้ผู้ฟังเปลี่ยนใจเห็นคล้อยตามผู้พูด โดยใช้การเร้าอารมณ์เป็นที่ตั้ง

การพูดจูงใจคนหรือการโน้มน้าวใจคนนั้น ก็คือการพูดที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกคล้อยตามผู้พูดได้ โดยปราศจากความรู้สึกคิดจะต่อต้านหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ผู้พูดพูดออกไป และก่อนจะใช้การมของตนให้ผู้อื่นรับฟัง ผู้พูดจะต้องเป็นนักฟังที่ดีที่ดีเสียก่อน และการจะพูดจูงใจให้คนรอบข้างให้เป็นผลสำเร็จนั้นควรเข้าใจถึงความลับของมนุษย์เราเป็นอันดับแรกก่อน เพื่อให้เข้าใจในจิตวิญญาณขั้นพื้นฐานที่จะสามารถนำไปใช้ในการพูดจาเพื่อโน้มน้าวใจบุคคลต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงความมุ่งมาดปรารถนา ความลับของมนุษย์ที่เราจะเข้าถึงเพื่อเข้าใจในตัวของแต่ละบุคคลนั้นมี 5 ประการ คือ 1) ต้องการมีอิสระ 2) ต้องการการเป็นเจ้าของ 3) ต้องการพื้นฐานด้านกายภาพ 4) ต้องการความเปลี่ยนแปลง 5) ต้องการแสดงความสามารถ และที่สำคัญผู้พูดจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพที่ดี เดินตัวตรง พูดเสียงดังชัดเจน กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น เพิ่มความมั่นใจในตัวเอง แต่ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนตัวเองไปเป็นอีกคนหนึ่ง 2) การแต่งกายต้องเหมาะสม คุณธรรมนิยม 3) คุณธรรมผู้ฟัง ถ้าจับอารมณ์ผู้ฟังได้เท่ากับว่าจับใจเขาได้ครึ่งหนึ่งแล้ว 4) จับสไตล์ผู้ฟัง ฝึกสังเกตและเข้าใจคน จะสามารถอ่านคนได้เก่ง การพูดก็จะพลอยได้ผลดีไปด้วย

สรุป การพูดเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะบุคคลที่จะนำเสนอ โดยเป็นการถ่ายทอดให้ผู้ฟังได้รับรู้และมีความเข้าใจในเนื้อหาประเด็นต่างๆ ที่ผู้พูดกำลังนำเสนออยู่ โดยการนำเสนอของผู้พูดนั้นต้องมีทักษะและวิธีการที่มีศิลปะในการพูดเพื่อการสื่อสารในการนำเสนอของผู้พูดที่ดี ดังนั้นการทอ่งเที่ยวหลายประเภทต้องมีนักสื่อความหมายที่จะนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ของชุมชนที่ได้มีการจัดการท่องเที่ยวในประเภทต่างๆ และเพื่อให้นักสื่อความหมายได้มีทักษะการพูดที่ดีในการนำเสนอจึงจำเป็นต้องมีศิลปะในการพูดเพื่อการสื่อสาร

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนในการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวของอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา มีดังต่อไปนี้

มณฑนา นวลเจริญ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพของชุมชนในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตมีศักยภาพสูง 14 ตำบล และศักยภาพปานกลาง 3 ตำบล ในจังหวัดพังงามีศักยภาพสูง จำนวน 34 ตำบล และมีศักยภาพปานกลาง 14 ตำบล ในจังหวัดกระบี่มีศักยภาพชุมชนสูงจำนวน 30 ตำบล และศักยภาพปานกลางจำนวน 23 ตำบล จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพของชุมชนในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมากที่สุด ในแง่ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนในชุมชนที่จะให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวประชาชนต้องการให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวร้อยละ 100 ด้วยเหตุผลเพื่อให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการท่องเที่ยวชุมชนร้อยละ 82.67 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต้องการท่องเที่ยวชุมชนร้อยละ 60.25 โดยมีเหตุผลในการท่องเที่ยวเหมือนกันดังนี้

- 1) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย
- 2) ได้มีโอกาสได้สัมผัสกับความมีน้ำใจและโอปอ้อมอารีของคนในท้องถิ่น
- 3) ได้มีโอกาสมาสัมผัสกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยพบเห็น
- 4) การได้ชมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 5) ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) ได้เรียนรู้วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ
- 7) ได้สัมผัสกับคนพื้นเมืองอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีศักยภาพสูงที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนโดยประชาชนมีความต้องการ 100% โดยมีเหตุผลของการท่องเที่ยวครั้งนี้ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและได้มีโอกาสได้สัมผัสกับความมีน้ำใจและการโอปอ้อมอารีของคนในท้องถิ่น โดยที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสได้มาสัมผัสกับธรรมชาติซึ่งน้อยคนที่จะได้สัมผัส การได้ชมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ โดยได้สัมผัสกับคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สนธยา พลศรี (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความร่วมมือระหว่างสถาบันราชภัฏสงขลา กับชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลชุมพล อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า สถาบันราชภัฏสงขลามีนโยบายที่จะร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยตำบลชุมพลมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ในด้านคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลชุมพล นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่ายู่ในระดับปานกลาง ส่วนประชาชนและผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่ามีคุณภาพในระดับมาก ในด้านความร่วมมือระหว่างสถาบันราชภัฏสงขลา กับตำบลชุมพลเพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประชาชนมีความคิดเห็นว่าการร่วมมือกันมากที่สุดในแต่ละด้านดังนี้ (1) ด้านการวิจัย คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยให้แก่บุคลากรในท้องถิ่น (2) ด้านการฝึกอบรม คือ จัดฝึกอบรมเรื่องมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและการจัดตั้งองค์การประสานงานการท่องเที่ยว (3) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น คือ การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น (4) ด้านการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว คือ การณรงค์ในรูปแบบต่างๆ (5) ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว คือ การประสานงานในการสร้างเครือข่าย ส่วนผู้ประกอบการมีความเห็นว่า (1) ด้านการวิจัย คือ ร่วมกันวิจัยการตลาดและส่งเสริมการตลาด (2) ด้านการฝึกอบรม คือ จัดฝึกอบรมในเรื่องการตลาดและส่งเสริมการตลาด และการฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการตลาด (3) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น คือ การจัดรูปแบบงานเทศกาลโดยยึดวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลักท้องถิ่นเป็นหลัก (4) ด้านการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว คือ การณรงค์ในรูปแบบต่างๆ และ (5) ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว คือ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งสถาบันราชภัฏสงขลาและองค์การบริหารส่วนตำบลชุมพล ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลชุมพลต่อไป

สรุปว่า จากงานวิจัยดังกล่าวควรมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้ร่วมกันคิดที่จะนำทรัพยากรในท้องถิ่นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แต่ต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของชุมชนนั้นยั่งยืน

สุเทพ ทิพย์ธารา และคณะ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาวัดป่าไผ่ไลยก์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เสริมสร้างการมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีจิตศรัทธาในพุทธศาสนาและการรักถิ่นฐานบ้านเกิดของคนในชุมชน ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวทราบว่าวัดมีธรรมชาติที่งดงาม อยากเรียนรู้ธรรมะ สิ่งที่

ต้องการให้วัดปรับปรุงเรื่อง ความสะอาดของห้องน้ำและจัดที่จอดรถให้เพียงพอ และความคิดเห็นของชุมชนพบว่า ชุมชนมีโอกาสนในการเปิดขายสินค้าโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์พื้นบ้านหรือหัตถกรรมพื้นบ้านให้นักท่องเที่ยว ชุมชนมีโอกาสดำเนินงานเป็นที่พักของนักท่องเที่ยวชั่วคราว

สรุปว่า การวิจัยวัฒนธรรมสามารถเป็นศูนย์กลางในเสริมสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้มีจิตศรัทธาในพุทธศาสนา และการรักถิ่นฐานบ้านเกิดของคนในชุมชน

ศุภศักดิ์ พิมพ์เสน (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทบ้านโพน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนผู้ไทบ้านโพนยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหนียวแน่น มีการนับถือพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง มีการทำบุญตามจารีตประเพณี 12 เดือน สำหรับบุญประเพณีที่ชาวบ้านโพนให้ความสำคัญและจัดได้ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ บุญบั้งไฟ ซึ่งใช้เวลา 2 วัน จัดขึ้นในเดือนพฤษภาคมของทุกปี

ด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวา พบว่าสตรีชาวผู้ไทบ้านโพนมีความสามารถทอผ้าไหมแพรวาได้ตั้งแต่อายุประมาณ 8 ขวบ ปัจจุบันประมาณ 90% ของครอบครัวชาวบ้านโพนยังทอผ้าไหมแพรวาและความมั่งคั่งของผ้าไหมแพรวาทำให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโพน

ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านโพนมีอุปนิสัยใจคอในการต้อนรับนักท่องเที่ยวดีมาก การต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะกลุ่มแม่บ้านจะเป็นกำลังที่เข้มแข็ง แบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันตามความเหมาะสม บางโอกาสมีการแสดงมิดนตรีและการฟ้อนรำให้นักท่องเที่ยวได้ชมด้วย

ด้านรูปแบบการท่องเที่ยว สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 คือ การท่องเที่ยวแบบไป-กลับ ภายใน 1 วัน โดยเริ่มเดินทางจากตัวเมืองกาฬสินธุ์เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเสริมที่อำเภอสหัสขันธ์ และเข้าสู่ชุมชนบ้านโพนในช่วงบ่ายขึ้นชมวัฒนธรรมบุญประเพณีประเพณีการทอผ้าไหมแพรวา เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา และเดินทางกลับในตอนเย็น รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวแบบค้างคืน ซึ่งปัจจุบันยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน

ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกจากชุมชนบ้านโพน 932 ครอบครัวมีความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวให้เข้าพักอาศัยด้วยประมาณ 200 หลังคาเรือน นอกจากนั้นมีความร่วมมือต่อการพัฒนาไปสู่การรองรับนักท่องเที่ยวกว่า 50% ของจำนวนครอบครัวทั้งหมด และในส่วนใหญ่มีความยินดีต่อการเกิดการท่องเที่ยว และสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านทุกๆ วิธี สำหรับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง และควรศึกษาความต้องการที่แท้จริงในระดับลึกและความเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนก่อนดำเนินการส่งเสริมในแต่ละกิจกรรมของชาวบ้าน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในหมู่บ้านในเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้า ห้องน้ำ สถานีอนามัย ถนน

ในหมู่บ้านและการรักษาความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลางเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวประมาณ 200 คนต่อครั้ง สำหรับร้านอาหารไม่เพียงพอเนื่องจากชาวบ้านประกอบอาหารรับประทานเอง แต่หากชาวบ้านทราบล่วงหน้าว่าจะมีนักท่องเที่ยวต้องการรับประทานอาหารร่วมด้วย ก็สามารถจัดเตรียมอาหารให้ได้ตามความต้องการ

ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเสริม จุดแรก คือ หลุมขุดค้นศูนย์วิจัยและพิพิธภัณฑ์ ไดโนเสาร์ภูมู่ข้าว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดแสดงนิทรรศการไดโนเสาร์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวชมทุกวัน จุดท่องเที่ยวเสริมที่ 2 คือ วัดพุทธนิมิต ภูค่าว เป็นแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ อยู่ห่างจากอำเภอสหัสขันธ์ประมาณ 7 กิโลเมตรนักท่องเที่ยวที่แวะชมไดโนเสาร์ภูมู่ข้าว มักจะเดินทางมาท่องเที่ยวที่วัดพุทธนิมิต ภูค่าวเป็นส่วนใหญ่ และนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวเสริม 2 แห่งดังกล่าวมีส่วนน้อยที่เดินทางท่องเที่ยวต่อไปถึงชุมชนผู้ไทบ้านโพน เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทั้งสาม นับว่าชุมชนผู้ไทบ้านโพนมีความเข้มแข็ง ในด้านขนบธรรมเนียมในประเพณีในรอบ 1 ปี ด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวา ด้านการต้อนรับและรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น มีที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย สำหรับปัญหาที่ชาวบ้านโพนควรต้องปรับปรุงและพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น คือ ความเข้าใจต่อการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของความเป็นชาวผู้ไท และบทบาทของตนเองที่จะต้องกระทำกับนักท่องเที่ยว

สรุปว่า การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองเป็นจุดในการสร้างศักยภาพท้องถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการแต่งกายแบบพื้นเมืองในการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวาให้มีการแต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวา

รุ่งรัตน์ ทองสกุล มยุเรศ ตนะวัฒนา และวชิราภรณ์ ชนะศรี (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณี และวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า

1) ลักษณะการจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณี และวรรณกรรมท้องถิ่น ชุมชนชาวไทยถิ่นยังไม่มียุทธศาสตร์ในการนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพราะวิถีชีวิตประเพณีของชุมชนที่เป็นอยู่ยังไม่โดดเด่นพอ ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นแม้จะมีความโดดเด่นก็ไม่ใช่ที่ต้องการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนมีวิถีชีวิต ประเพณี ที่น่าสนใจ มีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นไม่มีการนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

ชุมชนชาวไทยมุสลิมมีวิถีชีวิต ประเพณี ที่น่าสนใจ มีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจนนัก ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นไม่มีการนำเสนอที่เป็นระบบอย่างชัดเจน

ชุมชนชาวเลมีวิถีชีวิต ประเพณี ที่น่าสนใจ เพราะความที่เป็นชนกลุ่มน้อย แต่ไม่มีการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นไม่มีการนำเสนอที่เป็นระบบอย่างชัดเจนเนื่องจากใช้ภาษาชาวเล จึงทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ยาก

2) แนวทางการจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณี และวรรณกรรมท้องถิ่น ชุมชนชาวไทยถิ่นควรจะได้มีการจัดทำหมู่บ้านศิลปาชีพขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านขายอาหารพื้นบ้าน ของที่ระลึก ที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการบริการที่ดี มีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบอย่างทั่วถึง โดยภาคีต่างๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการผลักดันและดำเนินงาน

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนควรจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ อย่างแท้จริง มีการจัดทำป้ายเส้นทางที่ชัดเจน จัดการจราจรให้คล่องตัว มีพิพิธภัณฑ์ที่มีข้อมูลต่างๆ ครบถ้วน โดยภาคีต่างๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการผลักดันและดำเนินงาน

ชุมชนชาวไทยมุสลิมควรจะได้มีการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตชุมชน อย่างแท้จริง มีสาธารณูปโภคที่จำเป็นอย่างครบถ้วนและเหมาะสม มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจน มีจุดบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งเอกสารประกอบการท่องเที่ยว โดยภาคีต่างๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการผลักดันและดำเนินงาน

ชุมชนชาวเลควรจะรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนให้ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความอยู่รอด หน่วยงานต่างๆ ที่เข้าไปดูแลจะต้องเข้าใจ และดำเนินการอย่างเหมาะสมไม่ให้กระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์แสดงวิถีชีวิตชาวเล โดยภาคีต่างๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการผลักดันและดำเนินงาน

สรุปว่า การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณี และวรรณกรรมท้องถิ่นยังไม่มีระบบการจัดการในการนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยวที่ชัดเจน สำหรับแนวทางในการจัดการ การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณีควรที่จะมีการจัดเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและมีการสร้างภาคีการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อที่จะช่วยในการผลักดันและช่วยในการดำเนินงาน

ชุดิมา ต่อเจริญ เอสเธอร์ ใจไหว และจินดา สวัสดิ์ทวี (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมใน จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการท่องเที่ยว

เชิงศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต ส่วนใหญ่จะใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กร ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ใช้เทคโนโลยีมากกว่าผลิตภัณฑ์อื่นๆ คือ สปาและการนวดแผนไทย จากการระดมความคิดเห็นในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมทำให้ได้รับทราบปัญหาในการพัฒนาบุคลากร แนวทางการพัฒนาบุคลากร การจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื้อหาบทเรียนที่ใช้พัฒนาบุคลากรและทราบว่าไอซีทีช่วยเพิ่มคุณภาพของงานอย่างไร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอต้นแบบหลักสูตรการพัฒนาบุคลากร และได้จัดหลักสูตรการอบรมขั้นพื้นฐานทางด้านไอซีทีหลักสูตรระยะที่ 1 ที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากร ในหน่วยงานการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผลการทดสอบความรู้โดยรวมของผู้เข้าอบรมก่อน และหลังการอบรมของกลุ่มบุคลากรดังกล่าวพบว่า หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านไอซีที ผู้เข้าอบรมมีความรู้ทางด้านไอซีทีขั้นพื้นฐานดีขึ้น และจากการสอบถามนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวร้อยละ 42.8 มีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้รับอยู่ในระดับปานกลางจากมาตรา Likert สำหรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวร้อยละ 36.5 ตอบว่ามี ร้อยละ 44 ตอบว่าไม่มี และร้อยละ 19.5 ไม่ทราบว่ามีการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะได้รับข่าวสารจากคำบอกเล่าของเพื่อน โบรชัวร์และเว็บไซต์ ตามลำดับ แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเคยไปมากที่สุด ในจังหวัดกระบี่ คือ สุสานหอย 40 ล้านปี รองลงมาคือ วัดถ้ำเสือ ส่วนจังหวัดพังงา คือ วัดถ้ำสุวรรณคูหา และจังหวัดภูเก็ต คือ วัดฉลอง

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในบริเวณทะเลสาบสงขลา (ทะเลน้อย ทะเลหลวง ทะเลสาบ และทะเลสาบสงขลา) และพื้นที่โดยรอบที่อยู่ห่างจากชายฝั่งเข้ามาในแผ่นดินประมาณ 1 กิโลเมตร ผลการศึกษาปรากฏว่าการประเมินศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งหมด 49 แหล่ง กลุ่มที่มีระดับศักยภาพมาก (ได้คะแนนร้อยละ 66-80) จำนวน 8 แห่ง เรียงตามลำดับ คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา หาดสมิหลา วัดมณีมาวาสวรวิหาร วัดเขียนบางแก้ว และวัดท้ายขอ

สรุปว่า บริเวณรอบๆ ทะเลสาบสงขลาสามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หลากหลายประเภท และพบว่าเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด

ธฤยวรรณ นนทพุท (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาป่าชุมชนห้วยช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง พบว่า การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกิดจากเงื่อนไข 3 ประการ ตามลำดับดังนี้

1) ทุณชุมชน ได้แก่ ทุณระบบนิเวศ ทุณคน ทุณระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุณสติปัญญา และทุณเงินตรา

2) พลวัตของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทุณของชุมชน และการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน

3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่สมาชิกในชุมชน สามารถแบ่งการเรียนรู้ได้เป็น 2 ประเภท คือ การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนที่พัฒนาจากทุนเดิม และการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนตะโหนดเกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คณะกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง และสมาชิกในชุมชน ตามลำดับ

ในส่วนของรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล ซึ่งเป็นการศึกษาร่วมกันระหว่าง โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ผลการศึกษาพบว่า ได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ใน 5 ประเด็น คือ

- 1) การโฆษณาประชาสัมพันธ์
- 2) การสำรวจและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 3) การบริหารจัดการ
- 4) การวางแผนปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 5) การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

โดยได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวไว้ 6 รูปแบบ คือ

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลดำเนินการเองทั้งหมด
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลดำเนินการเอง โดยมีที่ปรึกษาจากภายนอก
- 3) ดำเนินการโดยมีคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- 4) ดำเนินการในรูปสหกรณ์
- 5) ให้ประชาชนในหมู่บ้านดำเนินการเอง
- 6) จ้างหรือให้สัมปทานกับบริษัทเอกชนจากภายนอก

และจากรูปแบบทั้ง 6 รูปแบบ ได้สรุปภาพรวมว่า การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล ควรเป็นรูปแบบที่ 3 มากที่สุด รองลงมาคือรูปแบบที่ 2

สรุปว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องประกอบด้วยกัน 3 เงื่อนไขหลัก คือ 1) ทุนชุมชน 2) พลวัตของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทุนของชุมชน และ 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศดใส สร้าง ไตรภ และคณะ (2545: บทคัดย่อ) ได้มีการวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การที่จะผลักดันให้ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดโครงการฯ ได้ใช้กระบวนการหลายอย่างดังนี้

1) สร้างความตระหนักให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสรุปผลจากการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ได้แบ่งระดับการจัดเวทีออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) เวทีแต่ละชุมชน 2) เวทีระดับชุมชน เป็นเวทีที่นำข้อมูลแต่ละชุมชนมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อที่จะนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) เวทีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

2) ค้นหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเหมาะสมกับพื้นที่และเพื่อให้ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) ค้นหาศักยภาพแต่ละชุมชน โดยทำการสำรวจหาจุดเด่นและจุดอ่อนในด้านต่างๆ ของแต่ละชุมชน

4) กำหนดกิจกรรมและมาตรการการจัดการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการในการทำงาน ดังนี้

ก. จัดระบบกลุ่ม/องค์กร ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดระบบโครงสร้างหน้าที่ของกลุ่ม กำหนดข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มและมีการเปิดรับสมัครสมาชิก กำหนดกิจกรรม รูปแบบการนำเที่ยวและอัตราค่าบริการ

ข. จัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะ ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการจัดบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะ อบรมสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ให้สมาชิกของกลุ่มได้ฝึกทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การพูดคุยในที่สาธารณะ การสื่อความหมาย เป็นต้น

5) ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 ครั้ง โครงการฯ ร่วมกับชุมชนได้ทดลองการท่องเที่ยวตามที่ชุมชนกำหนดกิจกรรม ตั้งแต่วางแผนกิจกรรม ประสานงานภายในกลุ่ม โดยเจ้าหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษาและประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ

6) นำเสนอผลการท่องเที่ยว ชุมชนได้นำเสนอผลการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขและเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่อหน่วยงานต่างๆ

สรุปว่า การที่จะผลักดันให้ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดได้ใช้กระบวนการหลายอย่าง ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) ค้นหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน 3) ค้นหาศักยภาพแต่ละชุมชน 4) กำหนดกิจกรรมและมาตรการจัดการท่องเที่ยว 5) ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 ครั้ง และ 6) นำเสนอผลการท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ต้องมีหลักการและขั้นตอนในการบริหารจัดการที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากการตรวจสอบเอกสารในบทนี้ ซึ่งว่าด้วยชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลชุมชน พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และวิเคราะห์ผลการพัฒนาการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางให้แก่กลุ่มชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามขั้นตอนและหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งทางการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติต่อไป ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นไปอย่างยั่งยืน ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวรวมถึงผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญกับชุมชนในการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายในโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนที่มีคุณภาพต่อไป